

نشرکات نامہ

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

منصوری، پرویز ۱۳۰۸-۱۳۹۰. Parviz Mansouri

تئوری بنیادی موسیقی / نوشته پرویز منصوری. - [ویرایش ۳]. - تهران: نشر کارنامه، ۱۳۷۶.
۳۲۴ ص.: مصور، جدول، پارتیشن. (کارنامه هنر موسیقی؛ ۱).
ص.ع. و مقدمه به انگلیسی:

The basic theory of music.
ISBN 978-964-431-007-2

واژه‌نامه.

چاپ اول: چشم و چراغ، ۱۳۷۰.
۱. موسیقی - آموزش. ۲. موسیقی - نظر به.
الف. عنوان.

۷۸۰ / ۷

۹ ت ۸ م / ۱ MT

برگه نویسی پیش از انتشار: دبیرخانه کتابخانه‌های عمومی کشور

کارنامه هنر موسیقی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

کتاب برگزیده سال ۱۳۷۱

به یاد محمد زهرایی

• ۱۳۹۲-۱۳۲۸ •

بنیان‌گذار نشر کارنامه

تئوری بنیادی موسیقی

نوشته پرویز منصوری

تهران، ۱۴۰۵

تئوری بنیادی موسیقی

پرویز منصوری

آماده‌سازی و تولید
واحد ویرایش
مهرداد خاکزاد
روزبه زهرایی و عادل تشقایی

کارگاه نشرکارنامه

واحد گرافیک 12

استودیو دوازده

فریبا رهدار

تصویر روی جلد

منوچهر عبدالله زاده

خوشنویسی

حمید غبرائزاد

ناظر چاپ

محسن حقیقی

چاپ و صحافی

غزال

چاپ اول، ۱۳۷۰

چاپ صد و هشتم، ۱۴۰۵

نسخه ۵۵۰

همه حقوق چاپ و نشر این اثر انحصاراً برای نشرکارنامه محفوظ است.

هرگونه استفاده از کتاب آرایشی و عناصر آرایشی این کتاب اکیداً ممنوع است. همچنین هر نوع استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن به هر صورت (چاپ، فتوکپی، کتاب صوتی و الکترونیک و نشر در فضای مجازی)، کلاً و جزئاً، ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

مراکز پخش و فروش:

پخش کارنامه، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، شماره ۱۳۵، تلفن: ۰۲۶۱۱۷۹۸۵، ۰۲۶۱۱۷۹۸۶ و ۰۹۱۲۶۴۳۹۱۵۱

فروشگاه بزرگ شهرکتاب نیاوران با همکاری نشرکارنامه، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، شماره ۱۳۷

تلفن: ۲۲۲۸۵۹۶۹ • فکس: ۲۲۸۰۸۱۹۲

نشرکارنامه: خیابان کریم‌خان زند، تقاطع میرزای شیرازی، شماره ۱۱۱، واحد یک، تهران: ۱۵۹۷۹۸۵۷۳۱، تلفن: ۸۸۹۰۴۰۸۳

www.kamamehpub.com

درباره مؤلف

پرویز منصوری در سال ۱۳۰۳ متولد شد. او یادگیری موسیقی را با ویولن ایرانی نزد موسی فی‌داوود آغاز کرد، سپس به هنرستان موسیقی رفت و نزد حسین ناصحی به فراگیری آهنگسازی پرداخت. او برای ادامه تحصیل در رشته آهنگسازی به اتریش رفت و بیش از ده سال در آن کشور به فراگیری موسیقی اشتغال داشت و با درجه دکتری فارغ‌التحصیل شد. منصوری پس از بازگشت به ایران از طریق آموزش، نوشتن و ترجمه به ترویج موسیقی پرداخت. او یکی از تأثیرگذارترین استادان و پیشگامان آموزش و گسترش موسیقی علمی در ایران محسوب می‌شود.

منصوری سال‌ها در هنرستان عالی موسیقی به تدریس مشغول بود. بسیاری از موسیقی‌دانان و نوازندگان برجسته کنونی از شاگردان وی به شمار می‌روند. از منصوری کتاب‌ها و مقالات متعددی در زمینه آموزش، نقد و بررسی موسیقی منتشر شده که از جمله می‌توان به این‌ها اشاره کرد:

چگونه خوب بشنویم؛

هارمونی تحلیلی؛

سازشناسی؛

کاوشی در قلمرو موسیقی ایرانی؛

و...

کتاب تئوری بنیادی موسیقی مشهورترین اثر او است و در سال ۱۳۷۱ به عنوان «کتاب سال» برگزیده شد.

پرویز منصوری در آذرماه ۱۳۹۰ در ۸۷ سالگی درگذشت.

پیشگفتار

دوست من، تئوری خاکستری است، اما درخت جاودان زندگی سبز است.

—گوته، فاورست

درست است که روند پویایی و دگرگونی زندگی و عمل در هیچ حد و حصری نمی‌گنجد و از هیچ اصل و حکم از پیش ساخته‌ای پیروی نمی‌کند، و لذا محک درستی هر اصل و حکمی خود زندگی است، ولی روند رشد درخت سرسبز زندگی از دانش و بینش تئوری بی‌نیاز نیست.

تئوری چکیده تجربه و عمل است، معرفت بر انبوه جنبه‌های گوناگون واقعیت است، نتیجه بررسی نظام درونی پدیده‌ها، و رهیافت به قانونمندی آنهاست؛ پس به کاربردن تئوری در واقع چیزی جز سود جستن از زندگی و عمل گذشته نیست. گاهی به نظر می‌رسد که تئوری و عمل در تعارض با یکدیگر قرار دارند، ولی خود این تعارض نیز بخشی از روند زندگی است؛ این دو یکدیگر را تکمیل می‌کنند، چنان که نادیده گرفتن یا دست کم گرفتن یکی از آنها - چه در علم و چه در هنر - در نهایت برای سرسبزی و باروری درخت زندگی زیانبار است.

رابطه دو مقوله تئوری و عمل در موسیقی نیز همان اهمیتی را دارد که مثلاً در فیزیک یا مکانیک می‌بینیم. نوازنده‌ای که «به شیوه سنتی»، یعنی بدون آگاهی از تئوری موسیقی، به نواختن ساز می‌پردازد مانند تعمیرکاری است که کورکورانه و بدون آشنایی با علم مکانیک و محاسبات ریاضی و روابط اجزای ساختمان یک اتومبیل می‌کوشد آن را تعمیر کند و در این کار دستایه او چیزی جز مشاهدات و آموخته‌های فردی نیست. البته کسب مهارت‌های فردی از راه آزمایش و خطا و ممارست و پشتکار تا حدی میسر است؛ اما آنچه موجب سرعت و عمق یادگیری می‌شود بهره‌گیری از تئوری است. آموزش تئوری اگر مقدمه و ملازم عمل باشد گذشته از صرفه‌جویی در زمان یادگیری، اشراف بر همه جوانب موضوع کار و روشن‌بینی در عمل را هم در پی دارد. به عبارت دیگر تئوری روند آموختن عمل را آسان‌تر و کوتاه‌تر می‌سازد، و البته در پرتو عمل تئوری نیز دیگر آن‌قدر دشوار و تاریک به نظر نمی‌آید.

کتاب حاضر، که در واقع ابزاری است برای آموزش مبانی تئوری بنیادی موسیقی، با توجه به آنچه درباره اهمیت تئوری گفته شد نوشته شده است، و به این امید که هنرجویان

و دوستانان موسیقی را با مبانی دانش امروزی موسیقی آشنا کند و در نهایت سهمی در اعتلای موسیقی ما داشته باشد.

بنای نگارش این کتاب بر این پایه نهاده شده است که همه، از استاد موسیقی گرفته تا خواننده‌ای که کمترین دانشی از موسیقی ندارد، بتوانند از آن بهره‌مند شوند، ولی البته شرط خواننده ناآشنا این است که گذشته از هوش متوسط علاقه‌موشکافانه‌ای هم به فراگرفتن پیچیدگی‌های تئوری موسیقی همراه با پشتکار فراوان داشته باشد. از سوی دیگر، نویسنده خواننده‌ای را هم در نظر داشته است که فراگیری موسیقی را تا مراحل عالی‌تر، و حتی مرحله‌استادی، پیموده ولی در میان راه گسستگی‌هایی برایش پیش آمده و درک برخی نکته‌ها یا پیوند دادن برخی مطالب را کم یا بیش مهمل گذاشته و به دست فراموشی سپرده است.

از این گذشته، نویسنده کوشیده است تا آنجا که میسر است خواننده این کتاب را از مراجعه به استاد بی‌نیاز سازد. به عبارت دیگر این کتاب نوعی خودآموز است. برای رسیدن به این هدف در نگارش این کتاب قواعدی رعایت شده است که اهم آن‌ها از این قرارند:

۱) در توضیح و تشریح هر نکته تئوریک تا آنجا که امکان داشته اشاره‌ای به سیر تحول آن شده است. این اشاره‌ها پاسخی است به پرسش آن عده از خوانندگان که در برابر هر «قاعده»‌ای (شاید برای فراگیری عمیق‌تر) از خود می‌پرسند «چرا چنین است؟». از سوی دیگر، از آنجا که این اشاره‌ها ممکن است از حوصله برخی دیگر از خوانندگان بیرون باشد و موجب پاره شدن رشته کار آن‌ها شود، توضیحات اضافی را با حروفی متمایز از متن اصلی چاپ کرده‌ایم تا خواننده بتواند با خیال راحت از مطالعه آن‌ها چشم‌پوشی کند.

۲) در میان فصل‌های نخستین، و نیز در پایان همه فصل‌ها، پرسش‌ها و تمرین‌هایی آورده شده است، چنان که خواننده ناگزیر است در نوشتن پاسخ آن‌ها نه از حافظه بلکه از اندیشه خود یاری بگیرد. هرگاه خواننده به پاسخ درست برسد، می‌تواند

مطمئن باشد که مطلب را درست دریافته است. بدیهی است اگر نتواند پاسخ پرسش‌ها را بنویسد یا از درستی پاسخ خود مطمئن نباشد، ناگزیر باید مطلب را مرور کند. از این گذشته، پرسش‌های فصل اول به صورتی تنظیم شده‌اند که خود پرسش‌های بیشتری را از سوی استادان و مدرسان برانگیزند.

۳) استادان موسیقی در بررسی کتاب خواهند دید که فصل‌های دوازده گانه آن را به سه بخش می‌توان تقسیم کرد. فصل‌های یکم تا ششم را می‌توان «بخش نخست» نامید، که هر هنرجویی با به پایان بردن آن کمابیش با همه مطالب نظری که استادان مدارس و آموزشگاه‌های موسیقی در این سرزمین تدریس می‌کنند - البته به جز میزان‌های لنگ و یکی دو مطلب دیگر - آشنا خواهد شد. فصل‌های هفتم تا دهم («بخش دوم») حاوی مطالبی است که هرگاه هنرجو قصد آگاهی از مطالب عالی‌تری را داشته باشد می‌تواند از آن‌ها سود ببرد. از سوی دیگر، با فراگرفتن مطالب این فصل‌ها آگاهی خواننده از محتوای فصل‌های نخستین گسترده‌تر و ژرف‌تر خواهد شد. به هر حال محتوای این فصل‌ها را نیز، گرچه استادان کمتر به آن‌ها می‌پردازند، باید در قلمرو تئوری بنیادی موسیقی به شمار آورد. آخر این که در فصل‌های یازدهم و دوازدهم («بخش سوم») مطالبی به صورت مقدمه‌ای بر علم هماهنگی (هارمونی) آمده است. هدف فصل دوازدهم نشان دادن این مطلب است که «هارمونی» چگونه چیزی است و در آن چگونه باید کار و تمرین کرد. ۴) در این کتاب تشریح مطالب به نحوی است که لازم نیست خواننده آن‌ها را طوطی‌وار از بر کند. همه چیز را باید به یاری اندیشه و محاسبه و بررسی چندجانبه فراگرفت. از سوی دیگر، طبیعی است که هنرجو ممکن است در جایی نکته‌ای از فصل‌های گذشته را فراموش کرده باشد؛ به این دلیل کتاب گاهی خواننده را به جای مشخصی در یکی از فصل‌های گذشته که مطلب مورد بحث شکافته شده است باز می‌گرداند، یا در فصل‌های نخستین او را به جای دیگری در فصل‌های بعدی راهنمایی می‌کند.

در هر حال کوشش نویسنده بر این بوده است که کتاب تئوری بنیادی موسیقی را تا آنجا که می‌تواند آموزنده و سودمند تنظیم و تألیف کند؛ اگر چه یقین دارد در رفع

کمبودها از لطف دوستان و مردم صاحب نظر بی نیاز نیست.

دوستان بسیاری در پدید آوردن این کتاب مرا یاری داده‌اند که برای تلافی چیزی جز سپاس صمیمانه ندارم تا تقدیم‌شان کنم:

— آقای حسین دهلوی، که در آغاز کار مرا به نوشتن این کتاب تشویق کرد و دلگرمی داد؛

— آقای مصطفی کمال پورتراب، که برای تکمیل فهرست چهارزبانه واژه‌ها و اصطلاحات موسیقی باری‌های ارزشمند به نویسنده رساند؛

— آقای فریدون ناصری، که او نیز در همین زمینه نویسنده را یاری کرد؛

— سرکار خانم عاطفه فاضلی، که کار آرایش کتاب را با دقت و حسن سلیقه به انجام رساند؛

— آقای فرهود امیرانی، که نت نویسی کتاب را با دقت درخور برعهده گرفت؛

— آقای احمد میرعلایی، که چکیده‌ای از پیش‌گفتار نویسنده را به زبان انگلیسی ترجمه کرد؛

— آقای رضا خاکیانی، که ویرایش کتاب را برعهده داشت؛

— آقای محمد زهرایی، ناشر کتاب، که برای چاپ نفیس و پاکیزه کتاب در بذل ذوق و ابراز دل‌سوزی و احساس مسئولیت از هیچ کوششی فروگذار نکرد، چنان که اگر جز این بود کتاب به کیفیت حاضر عرضه نمی‌شد.*

مهر ماه ۱۳۶۹
پرویز منصوری

* کار کتاب حاضر در اوایل پاییز سال گذشته تقریباً از هر جهت سامان گرفته بود و تنها می‌بایست من نمونه نهایی آن را می‌دیدم و تأیید می‌کردم که سفر فرنگ پیش آمد. غیبت من سبب شد که ناشر سخنگیر چاپ و انتشار کتاب را به بازگشت من موکول کند. پس از بازگشت از سفر، نمونه نهایی را در اختیارم نهاد و من نیز فرصت را مغتنم شمردم و موشکافانه نکته‌هایی در آن یافتم و تصحیح آن‌ها را از ناشر خواستم. او همه را با گشاده‌رویی پذیرفت و انجام داد. چنین بود که کتاب با قریب یک سال تأخیر منتشر می‌شود.

یادداشت بر ویراست دوم

چاپ اول این کتاب با استقبال بی‌سابقه خوانندگان چه در ایران و چه در میان ایرانیان ساکن کشورهای دیگر رو به‌رو شد؛ به طوری که نویسنده به سختی می‌توانست از احساس غرور - چیزی که معمولاً انسان را به سکون می‌نشانند - خودداری کند. در برابر آن همه تشویق در اینجا فقط می‌توانم سپاس‌گزاری کنم.

پس از انتشار چاپ اول کتاب از دوستانی که در تهیه آن نقشی داشتند، و نیز از خوانندگانی که برای نخستین بار آن را می‌دیدند، پیشنهادهای فراوان برای رفع برخی اشکالات و کمبودهای آن دریافت شد. این پیشنهادها با حوصله و فرصت کافی مورد رسیدگی قرار گرفت و آنچه لازم بود رعایت شد. از این رو چاپ دوم کتاب با تجدید نظر کلی صورت می‌گیرد. جا دارد از استادان و دوستانی که در کار تجدید نظر با کوشش‌های دلسوزانه مرا یاری دادند، سپاس‌گزاری کنم. از آن میان به ویژه آقای مهندس حمیدرضا رضایی - ویراستار چاپ دوم - و آقای دکتر خسرو مولانا، استاد اکوستیک دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران، مرا مرهون لطف خود ساختند.

مرداد ماه ۱۳۷۳

پرویز منصوری

یادداشت بر ویراست سوم

چاپ دوم کتاب تئوری بنیادی موسیقی نیز همچنان با استقبال خوانندگان رو به‌رو شد. در این مدت پیشنهادهای تازه‌ای از سوی خوانندگان نکته‌سنج به دست نویسنده رسید که موجب شد اصلاحاتی در کتاب اعمال شود و در نهایت چاپ سوم پیراسته‌تر منتشر گردد. نویسنده ضمن سپاس‌گزاری فراوان از لطف این خوانندگان امیدوار است که همچنان از نظرها و پیشنهادهای سودمند آنان برخوردار باشد.

شهریور ماه ۱۳۷۶

پرویز منصوری

فهرست

در بارهٔ مؤلف	۷
پیشگفتار	۸
سرآغاز	۲۱
مشخصه‌های صدا از نظر موسیقایی	۲۶
نواک	۲۶
دیرند	۲۷
شدت	۲۷
طنین و رنگ	۲۷
فصل یکم: نشانه‌های اولیهٔ خط موسیقی	۲۹
در بارهٔ خط موسیقی	۳۱
نام نُت‌ها	۳۱
ریشهٔ تاریخی نظام‌های هجایی و الفبایی	۳۲
پرسش و تمرین	۳۴
حامل	۳۵
کلید	۳۶
پرسش و تمرین	۳۷
خط‌های تکمیلی	۳۸
پرسش و تمرین	۳۹
حامل‌ها و کلیدهای دیگر	۳۹

۴۱	رابطه نت‌ها میان حامل‌های دوگانه پنج خطی (مضاعف)
۴۲	شکل‌نت‌ها
۴۵	پرسش و تمرین
۴۶	نام شکل‌های نت به زبان‌های مختلف
۴۶	اشاره‌ای کوتاه به شکل‌های نت‌نویسی در قدیم
۴۷	نقطه و نقش آن
۴۸	پرسش و تمرین
۵۰	خط اتحاد و خط اتصال
۵۱	پرسش و تمرین
۵۲	سکوت
۵۴	پرسش و تمرین
۵۴	تمرین‌های پایان فصل
۵۷	فصل دوم: تأکید و وزن
۵۹	تأکید
۶۱	میزان
۶۱	وزن
۶۲	گونه‌های میزان
۶۳	کسر میزان
۶۴	نمونه‌هایی چند از میزان‌های ساده
۶۵	میزان ترکیبی
۶۶	راهنمای وزن‌های ساده و وزن‌های ترکیبی
۶۷	وزن خوانی
۶۸	سه بر دو و دو بر سه، و تقسیمات وابسته
۶۹	سنگوپ
۷۱	یکی از کاربردهای خط اتحاد
۷۱	ضد ضرب
۷۲	تمرین‌های پایان فصل
۷۷	فصل سوم: فاصله (۱)
۷۹	معنای فاصله در موسیقی
۸۰	نسبت بسامد
۸۰	اندازه‌گیری فاصله

۸۱	فاصله ساده - فاصله ترکیبی
۸۲	پرسش و تمرین
۸۳	پرده و نیم پرده
۸۴	نشانه‌های تغییر دهنده
۸۸	انواع نیم پرده
۸۹	پرسش و تمرین
۹۰	معکوس فاصله
۹۱	شستی‌های پیانو
۹۴	تمرین‌های پایان فصل

فصل چهارم: گام و تونالیت

۹۹	تعریف گام
۹۹	گام کروماتیک
۱۰۰	دیز یا بمل
۱۰۲	گام دیاتونیک
۱۰۲	گام دیاتونیک بزرگ (گام بزرگ)
۱۰۵	نظام پیوند در گام‌های بزرگ
۱۱۰	رابطه میان دیزها و نت آغاز گام
۱۱۲	رابطه میان بمل‌ها و نت آغاز (پایه) گام
۱۱۳	رابطه میان گام‌هایی با نیم پرده (ی کروماتیک) اختلاف
۱۱۶	پرسش و تمرین
۱۱۸	نام نت‌ها به زبان‌های مختلف
۱۱۹	اشاره‌ای دیگر به تاریخچه نامگذاری هجایی
۱۲۰	نظام شش نتی و نامگذاری هجایی
۱۲۲	درجه‌های گام
۱۲۳	پرسش و تمرین
۱۲۳	مُدی دیگر در گام‌های دیاتونیک
۱۲۵	تأثیر فاصله میان درجه‌ها در حرکت (ملودیک) آنها
۱۲۶	گام کوچک و نسبت آن با گام بزرگ
۱۲۷	گام‌های بزرگ و گام‌های کوچک نسبی هر یک
۱۲۸	گونه‌های گام کوچک
۱۳۰	پرسش و تمرین
۱۳۱	نت‌های تونال و مُدال
۱۳۲	نت‌های مُدال در قدیم

گام‌های دیگر	۱۳۲
تمرین‌های پایان فصل	۱۳۶
فصل پنجم: فاصله (۲)	۱۴۱
تشخیص دقیق فاصله	۱۴۳
بنیه‌های فاصله	۱۴۴
معکوس فاصله‌ها	۱۴۸
درباره معکوس کردن فاصله‌های ترکیبی	۱۵۰
بنیه‌های دیگر	۱۵۱
فاصله‌های آنهارمونیک (مترادف)	۱۵۱
ملایمت و ناملایمت فاصله	۱۵۲
نظریه‌های دیگر درباره خوش‌آیندی و ناخوش‌آیندی	۱۵۳
انتقال	۱۵۳
روشی دیگر	۱۵۸
تمرین‌های پایان فصل	۱۵۹
فصل ششم: قواعد نت‌نویسی	۱۶۳
درست‌نویسی خط موسیقی	۱۶۵
تمرین‌های پایان فصل	۱۷۳
فصل هفتم: حامل و تاریخچه آن	۱۷۵
مقدمه	۱۷۷
کاربرد حامل‌های گوناگون	۱۸۲
کلیدهای سه‌گانه	۱۸۷
تمرین‌های پایان فصل	۱۸۹
فصل هشتم: مُدهای کلیسا	۱۹۳
مقدمه: موسیقی در یونان باستان	۱۹۵
موسیقی در قرون وسطی	۱۹۸
مُدها، پایه موسیقی کلیسایی	۱۹۸
نشانه‌های تغییر دهنده در مُدهای اصلی	۲۰۱

۲۰۳ تمرین‌های پایان فصل

۲۰۵ فصل نهم: وزن‌های دشوارتر

۲۰۷ مقدمه

۲۰۸ میزان‌های لنگ

۲۱۰ تقسیم‌های لنگ

۲۱۱ وزن در آواز ایرانی

۲۱۲ جمله موسیقی و رابطه آن با میزان

۲۱۴ تبدیل قسمت قوی به قسمت ضعیف (نیمه قوی) میزان

۲۱۵ نکته‌ای درباره سنکوپ

۲۱۷ میزان‌های مخلوط

۲۱۹ لحظه‌های بی‌ضرب

۲۲۰ گزینش بهترین وزن

۲۲۴ تمرین‌های پایان فصل

۲۲۵ فصل دهم: تکمیل خط موسیقی، نشانه‌های دیگر

۲۲۷ گروه نخست: نشانه‌های درون حامل

۲۲۷ (۱) نشانه‌های نت‌واره

۲۲۷ — آچیاکاتورا

۲۲۸ — گزش

۲۲۹ — آپوجیاتورا

۲۳۰ — گروپتو

۲۳۱ — تریل یا تری

۲۳۵ — نت‌های آریژوار پیش از آکورد

۲۳۵ (۲) نشانه‌های فرمال

۲۳۵ — دو لا خط تکرار

۲۳۶ — داکاپو

۲۳۷ — دال سنیو

۲۳۷ — تکرارهای دیگر

۲۳۹ — سکوت‌های درازتر از یک میزان

۲۳۹ گروه دوم: نشانه‌های بیرون از حامل

۲۴۰ (۱) نشانه‌های شکلی و قراردادی

۲۴۰ — نقطه توقف

۲۴۰	 نقطه
۲۴۱	 نقطهٔ دراز یا نقطهٔ میخی
۲۴۱	 متزواستاکاتو
۲۴۲	 نشانه‌های تأکید
۲۴۲	 موارد کاربرد خط اتصال
۲۴۳	 نشانه‌های تدریجی
۲۴۴	 (۲) نشانه‌های واژگی
۲۴۴	 نشانه‌های یک [یا چند] حرفی
۲۴۵	 نشانه‌های توضیحی:
	 واژه‌هایی برای تعیین شدت و ضعف صدا
	 واژه‌هایی برای تغییر سرعت اجرا
	 نشانه‌های حالت اجرا
	 نشانه‌هایی که بر دستگاه مترونوم نقش شده‌اند
۲۴۹	 واژه‌های دیگر
۲۵۰	 پارتیتورنویسی
۲۵۶	 تمرین‌های پایان فصل

فصل یازدهم: آکوردشناسی ۲۵۹

۲۶۱	 چند نکته پیش از آغاز بحث
۲۶۴	 ساختن آکورد
۲۶۵	 دلیل
۲۶۷	 انواع آکورد
۲۶۹	 فاصله‌های درون آکورد
۲۷۱	 اشتراک آکوردها
۲۷۲	 معکوس آکوردها
۲۷۴	 آکوردهای چهار صدایی
۲۷۵	 معکوس آکوردهای چهار صدایی
۲۷۵	 تمرین‌های پایان فصل

فصل دوازدهم: سرآغاز هارمونی ۲۷۹

۲۸۱	 هارمونی چیست
۲۸۲	 بخش‌های هارمونی
۲۸۲	 نظری به دو شیوهٔ چند بخشی

۲۸۴	چهار بخشی کردن آکورد
۲۸۶	پیوند آکوردها
۲۸۹	تمرین
۲۹۰	یک نمونه
۲۹۲	تمرین‌های پایان فصل
۲۹۵	پی‌افزود: توضیح برخی از اصطلاحات و مفاهیم مهم موسیقی
۳۰۷	واژه‌نامه